УДК 616.233-002.2-08

О.К. Асмолов, О.Є. Шпота
Одеський національний медичний університет

Аналіз захворюваності на туберкульоз населення Одеської області за 2009—2011 рр.

Мета роботи — аналіз епідемічної ситуації в Одеському регіоні із зазначенням провідних причин, а також пропозиції щодо подальшого поліпшення.

Матеріали та методи. Проаналізовано основні показники згідно з офіційними «Показниками протитуберкульозної служби у Одеській області» за трирічний період.

Результати та обговорення. Аналіз показників захворюваності на туберкульоз в Одеській області за 2011 р. порівняно з 2009 та 2010 рр. засвідчив негативну динаміку — він перевищує епідемічний поріг. Набувають надзвичайної актуальності проблеми підвищення рівня захворюваності та смертності від ко-інфекції туберкульоз/ВІЛ і поширення мультирезистентного туберкульозу.

Висновки. У 2011 р. захворюваність на туберкульоз в Одеській області перевищувала загальні показники по Україні. Спостерігалося зростання рівня захворюваності на туберкульоз у Одеській області порівняно з попереднім. Це можна пояснити кількома чинниками, а саме: зростанням кількості хворих із мультирезистентним туберкульозом; зростанням захворюваності на ко-інфекцію ТБ/ВІЛ; поліпшенням діагностики (більше населення підлягало профілактичним оглядам, зокрема флюорографічному дослідженню).

Ключові слова

Туберкульоз, захворюваність, смертність, Одеська область.

Одеська область залишається лідером щодо захворюваності на туберкульоз серед інших регіонів нашої держави. Головні причини, на нашу думку, — несвоєчасне виявлення хворих із заразними формами туберкульозу через недосконалість системи охорони здоров'я; зростання кількості випадків мультирезистентного туберкульозу (особливо у підлітків) та ко-інфекції туберкульоз/ВІЛ, дефіцит медичних працівників, недосконалість лабораторної мережі з мікробіологічної діагностики туберкульозу, низька мотивація населення до своєчасного звернення по медичну допомогу та недостатній доступ до її отримання уразливих до захворювання на туберкульоз груп населення.

Епідемія туберкульозу невпинно прогресує і є однією з основних медико-соціальних проблем. За рівнем захворюваності на туберкульоз Україна посідає друге місце (після Російської Федерації) серед держав Європейського регіону. Зафіксовано поширення всіх форм туберкульозу. Кількість хворих становить 1,4 % кількості населення країни. Нині туберкульоз в Україні призводить до найбільшої кількості смертельних випадків від інфекційної патології [1].

Мета роботи — аналіз епідемічної ситуації в Одеському регіоні із зазначенням провідних причин, а також пропозиції щодо подальшого поліпшення ситуації.

Матеріали та методи

Проаналізовано основні показники за офіційними «Показниками протитуберкульозної служби у Одеській області» за трирічний період. Досліджували захворюваність та смертність як дорослого, так і дитячого населення, кількість бактеріовиділювачів серед хворих на активні форми та осіб, які були в контакті й підлягали хіміопрофілактиці, а також тих, у кого діагноз «туберкульоз» було поставлено після профілак-

© О.К. Асмолов, О.Є. Шпота, 2013

тичного огляду, визначали, скільки серед даної групи було людей із груп ризику. Усі показники порівнювали із загальними даними по країні.

Результати та обговорення

Захворюваність на усі форми туберкульозу у 2011 р. в Одеській області зросла порівняно з 2009 р. (78,7 на 100 тис. населення) та 2010 р. (77,4 на 100 тис. населення) і дорівнює 87,8 на 100 тис. населення (по Україні у 2009 р. — 72,4 та у 2010 р. — 68,4). Загалом за 2011 р. захворіли 2087 чоловік порівняно з 1873 у 2009 р. та 1842 у 2010 р. (табл. 1).

Дані табл. 1. свідчать про зростання захворюваності на туберкульоз у Одеській області в 2011 р. на 13,4 % порівняно з попереднім роком, а також про лідерство нашого регіону щодо захворюваності на туберкульоз в Україні (Херсонська область — 98,5, Дніпропетровська — 95,4 на 100 тис. населення).

Захворюваність на деструктивний туберкульоз у 2011 р. зросла незначно —від 36,17 на 100 тис. населення в 2010 р. до 36,47 у 2011 р., але порівняно з 2009 р. цей ріст є вагомим (у 2009 р. — 34,9).

В області в 2011 р. захворіли на туберкульоз 29 дітей (у 2010 р. — 23, у 2009 р. — 28) та 34 підлітки (у 2010 р. — 37, у 2009 р. — 38) (табл. 2). Отже, у 2011 р. захворюваність дітей становила 8,2 на 100 тис. дитячого населення (у 2010 р. — 6,6, у 2009 р. — 8,1), а підлітків — 42,6 (у 2010 р. — 44,1, у 2009 р. — 42,3). По Україні ці показники сягали відповідно 8,0 та 27,7 на 100 тис. населення у 2011 р., 7,8 та 29,9 — у 2010 р., 8,9 і 31,2 у 2009 р.

За період від 2010 до 2011 р. виявлено 71 інфіковану дитину віком до 14 років, із них у 18 тубконтакту не зауважено, у 35 батьки хворіли на туберкульоз, 3 дитини мали позасімейний контакт, 15 — хворих на туберкульоз родичів. Восьмеро дітей контактували з хворими на мультирезистентний туберкульоз (МРТБ), 2 — з підтвердженим діагнозом МРТБ. 91 підліток (15—17 років) інфікований туберкульозом, з них 12 контактували з хворими на туберкульоз у минулому, 5 мали позасімейний контакт, у 22 були хворі батьки, а у 9 — родичі, у 43 контакт не простежувався. У 4 підлітків діагноз МРТБ підтверджено. У 25 % туберкульоз зумовлено хіміорезистентними штамами *Mycobacterium tuberculosis*.

У 2011 р. померли від усіх форм туберкульозу 374 мешканці області (15,7 на 100 тис. населення), у 2010 р. — 376 (15,8), тобто менше на 0,2 %; у 2009 р. — 386 (16,2) осіб, тобто менше на 15,9 % (табл. 3). Смертність від туберкульозу взагалі в Україні знизилася на 12,5 % і становить 13,8 на 100 тис. населення (6319 випадків). Вищі показники у Кіровоградській (21,3), Луганській (21,2), Дніпропетровській (18,6), Сумській (17,6) та Херсонській (16,5) областях.

Таблиця 1. **Захворюваність на туберкульоз у Одеській області та в Україні за 2009—2011 рр., на 100 тис. населення**

Територія	Рік		
	2009	2010	2011
Одеська область	78,7	77,4	87,8
Україна	72,7	68,4	67,2

В Одеській області за 2011 р. зареєстровано один летальний випадок серед дітей віком до 14 років (загалом по Україні — 5, з них 3 у АР Крим та один у Дніпропетровській області).

Одночасно з епідемією ВІЛ-інфекції/СНІДу, що має тенденцію до генералізації через статевий шлях передачі, спостерігається поширення захворюваності на туберкульоз у поєднанні з ВІЛ-інфекцією (ко-інфекція туберкульоз/ВІЛ). Частка пацієнтів, у яких у 2010 р. виявлено ко-інфекцію, становила 11 % загальної кількості хворих із уперше встановленим діагнозом туберкульозу. Особливо небезпечне поєднання мультирезистентного туберкульозу з ВІЛ-інфекцією в уразливих до інфікування ВІЛ груп населення. Так, у 2011 р. було виявлено 473 хворих (22,8 на 100 тис. населення), у 2010 р. — 373 (15,7), у 2009 р. — 330 (13,8 на 100 тис. населення) [4].

У 2011 р. перебували в контакті з бактеріовиділювачами та підлягали хіміопрофілактиці 3270 (91,4%) хворих, у тому числі 1366 (97,8%) дітей віком до 14 років, у 2010 р. — відповідно 3320 (90,2%) та 1264 (98,1%). Отже, цей показник у 2011 р. зріс на 0,8 %. З них захворіли у 2011 р. 29 осіб (11дітей), що на 3,8% більше, ніж у 2010 р. (21 людина, з них троє дітей).

Під час профілактичних оглядів у 2011 р. виявлено 1101 хворого на туберкульоз, з них із активними формами — 987. Це на 17 % більше, ніж у 2010 р. (відповідно 940 і 919). До групи ризику в 2010 р. входили 22 1052 особи, в 2011 р. — 38 2781. Загалом підлягали профілактичним оглядам у 2010 р. 1 233 704 осіб, а в 2011 р. — 1 349 925.

Кількість бактеріовиділювачів серед хворих на активні форми туберкульозу легень зросла від 271 у 2010 р. до 291 у 2011 р. (зростання на 7,4 %). Це можна пояснити активнішим залученням у 2011 р. осіб до профілактичних оглядів (1 192 671), що на 4,3 % більше порівняно з 2010 р. (1 143 019).

Таким чином, аналіз показників захворюваності на туберкульоз в Одеській області за 2011 р. порівняно з 2010 та 2009 р. засвідчив негативну

Таблиця 2. **Захворюваність на туберкульоз за 2009—2011 рр., на 100 тис. дитячого та підліткового населення в Одеській області**

Територія	Діти віком 0—14 років			Підлітки віком 15—17 років		
	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Одеська область	8,1	6,6	8,2	42,3	44,1	42,6
Україна	8,9	7,8	8,0	31,2	29,9	27,7

Таблиця 3. **Смертність від туберкульозу за 2009—2011 рр., на 100 тис. населення**

Територія	Рік		
	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Одеська область	20,8	15,8	15,7
Україна	16,6	15,5	13,8

динаміку (перевищує епідемічний поріг). Набувають надзвичайної актуальності проблеми стосовно підвищення захворюваності та смертності від ко-інфекції туберкульоз/ВІЛ і поширення мультирезистентного туберкульозу [5].

Висновки

1. У 2011 р. захворюваність на туберкульоз в Одеській області становила 87,8 на 100 тис. населення, що на 20 % перевищує загальні показники по Україні, де захворюваність за останніх три роки знизилася на 5,5 %.

2. За 2011 р. порівняно з 2010 р. захворюваність на туберкульоз у Одеській області зросла на 13,4 %.

3. Захворюваність на туберкульоз дитячого та підліткового населення в Одеській області у 2011 р. залишилася на однаковому рівні порівняно з 2009 р., але стосовно показників 2010 р. зросла на 1,6 %. По Україні за останніх три роки спостерігається зниження цього показника на 0,9 %.

4. Смертність від туберкульозу за 2009—2011 рр. у Одеській області знизилася на 5,1% порівняно з 2009 р. та на 0,1 % — порівняно з 2010 р., але залишається на дуже високому рівні й перевищує середні показники по країні на 1,9 %.

5. Такий ріст захворюваності на туберкульоз можна пояснити кількома чинниками, а саме: збільшенням кількості хворих на мультирезистентний туберкульоз, ко-інфекцію ТБ/ВІЛ (на 7,1 % порівняно з 2010 р. та на 9 % — з 2009 р.).

6. Зростання показників за останній рік можна пояснити й поліпшенням порівняно з попередніми роками діагностики: на 8,6 % збільшилася кількість населення, яка підлягала профілактичним оглядам, зокрема флюорографічному дослідженню.

7. Розв'язання зазначених проблем у нашому регіоні та країні загалом можливе шляхом реалізації державної політики, що ґрунтується на принципах забезпечення загального та однакового доступу населення до якісних послуг із профілактики, діагностики й лікування туберкульозу.

Список літератури

1. Александріна Т.А. Особливості епідемії туберкульозу в Україні // Туберкульоз, легеневі хвороби, ВІЛ-інфекція.— 2012.— № 2.— С. 7—12.
2. Александрова Е.Н., Морозова Т.И., Докторова Н.П. Дефекты профилактики и выявления туберкулеза у детей и подростков на амбулаторном этапе // Туберкулез и болезни легких.— 2011.— № 1. — С. 3—5.
3. Мельник В.М., Новожилова І.О., Юхинець В.О. та ін. Смертність від туберкульозу в Україні та шляхи її зниження: Метод. реком.— К., 2007.— 20 с.
4. Петренко В.И. Фтизиатрия: Учебник.— К.:Медицина, 2008.— 448 с.
5. Туберкульоз в Україні (аналітично-статистичний довідник за 2000—2010 роки).— К.: МОЗ України. Центр медичної статистики України, 2011.— 103 с.
6. Onozaki I., Raviglione M. Stopping tuberculosis in the 21-st century: goals and strategies // Respirology.— 2010.— Vol. 15.— P. 32—43.

А.К. Асмолов, Е.Е. Шпота

Анализ заболеваемости туберкулезом населения Одесской области за 2009—2011 гг.

Цель работы — анализ эпидемиологической ситуации в Одесском регионе и определение ведущих причин, а также предложений с последующим их решением.

Материалы и методы. Проанализированы основные показатели согласно официальным «Показателям противотуберкулезной службы в Одесской области» за трехлетний период.

Результаты и обсуждение. В Одесской области в 2011 г. наблюдается негативная динамика по сравнению с двумя предыдущими годами — уровень заболеваемости туберкулезом и смертности от ко-инфекции туберкулез/ВИЧ превышает эпидемический порог. Актуальными становятся проблемы распространения мультирезистентного туберкулеза.

Выводы. В 2011 г. заболеваемость туберкулезом в Одесской области превышает таковую по Украине. Наблюдается рост заболеваемости туберкулезом в Одесской области по сравнению с предыдущим. Это можно объяснить несколькими факторами, а именно: увеличением количества больных с мультирезистентным туберкулезом, увеличением заболеваемости ко-инфекцией туберкулез/ВИЧ, улучшением диагностики (больше населения подлежало профилактическим осмотрам, а именно, флюорографическому исследованию).

O.K. Asmolov, O.E. Shpota

The analysis of tuberculosis morbidity among population in the Odessa region during 2009—2011 years

Objective: to analyze the tuberculosis morbidity among all ages of Odessa region population.

Materials and methods. The main indices were analyzed according to the official «Indicators of TB services in Odessa region».

Results and discussion. The analysis of tuberculosis morbidity in Odessa region showed negative dynamics in comparison to two last years. The increasing level of tuberculosis morbidity and HIV/tuberculosis co-infection mortality along with the prevalence of drugresistant tuberculosis is the current issues.

Conclusions. The 2011 year morbidity is higher than the country level. The morbidity increased in our region during last three years, what can be explained by increasing number of patients with drugresistant tuberculosis, patients with co-infection tuberculosis/HIV. Also increasing indexes may be explained by increasing number of population who underwent mass radiography.

Контактна інформація:

Асмолов Олександр Костянтинович, д. мед. н., зав. кафедри фтизіопульмонології
65082, м. Одеса, Валіховський пров., 2
Тел. (048) 778-01-83
E-mail: kaftub@mail.ru

Стаття надійшла до редакції 27 грудня 2012 р.